

უმცროსკლასელთა ეკოლოგიური აღზრდა საგანთაშორისი კავშირების გამოყენებით

დოგრაშვილი თ., გოგიბერიძე ი., ბერძულიშვილი გ.

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ანოტაცია: საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებით აქტუალურია ეკოლოგიური აღზრდა. ამის მთავარი მიზეზი მოსახლეობის ტოტალური ეკოლოგიური უპასუხისმგებლობაა. რომლის დასაძლევად აუცილებელია ყურადღება მიექცეს მოსწავლეთა ეკოლოგიურ აღზრდას სწავლების პირველივე წლიდან. ეკოლოგიური საკითხები უმცროსკლასელებთან უნდა განიხილებოდეს ბუნებისმცოდნეობის, მათემატიკის, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების, მუსიკისა და სიმღერის და ქართული ენის გაკვეთილებზე თითოეული სასწავლო საგნისათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა ასპექტით, რომლებზეც გაშუქდება ეკოლოგიური პრობლემები და მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად დასახავს დასმული პრობლემების გადაჭრის გზებს. ასეთი მიდგომა საშუალებას აძლევს უმცროსკლასელებს ეკოლოგიური პრობლემები დაინახონ სხვადასხვა კუთხით, ხოლო პრობლემების გადაჭრის გზების სხვადასხვა ფორმით ძიება მათში ამტკიცებს იმის შეგნებას, რომ არსებული ეკოლოგიური პრობლემები აქტუალურია და მათი გადაჭრა კი-აუცილებელია.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიური აღზრდა

ეკოლოგიური პრობლემები გლობალურ ხასიათს ატარებენ და მათ გადაჭრაში მთელი კაცობრიობაა ჩართული. საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებით აქტუალურია ეკოლოგიური აღზრდა. ამის მთავარი მიზეზი მოსახლეობის ტოტალური ეკოლოგიური უპასუხისმგებლობაა. რომლის დასაძლევად აუცილებელია გაძლიერდეს და მეტი ყურადღება დაეთმოს თანამედროვე სკოლაში მოსწავლეთა ეკოლოგიურ აღზრდას სწავლების პირველივე წლიდან.

რატომ არის ეს ასე აუცილებელი და რა არის ამის მიზეზი? საკამათო არ არის, რომ ეკოლოგიისათვის ყველაზე საგანგაშო პრობლემას წარმოადგენს გარემოს დაბინძურებასთან დაკავშირებული საკითხები. დაბინძურებულია ყველაფერი: ჰაერი წყალი, მიწა. მიწების არარაციონალურად გამოყენების გამო გახშირებულია მეწყერები, განადგურებული და დაბინძურებულია მათი საცხოვრებელი არეალები, ნადგურდება მცენარეების და ცხოველების სახეობები, გადაშენებულია ასობით სხვადასხვა ჯიშის მწერი, ფრინველი და ცხოველი.

ჩვენ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ეკოლოგიური საკითხები უმცროსკლასელებთან განიხილებოდეს ბუნებისმცოდნეობის, მათემატიკის, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების, მუსიკისა და სიმღერის და ქართული ენის გაკვეთილებზე თითოეული სასწავლო საგნი-

სათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა ასპექტით, რომლებზეც უმცროსკლასელთათვის მისაწვდომ დონეზე გაშუქდება ეკოლოგიური პრობლემები და მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად დასახავს დასმული პრობლემების გადაჭრის გზებს.

ნათელია, რომ სამყაროს გადარჩენა ადამიანთა დეგრადაციისაგან შესაძლებელია თითოეული ადამიანის მოქალაქეობრივი პოზიციის გაცნობიერებით, რაც გამოიხატება დედამიწის-როგორც ყველა ადამიანის საერთო სახლის მიმართ საკუთარი პასუხისმგებლობის შესრულებაში. ეკოლოგიური აღზრდის მიზანია გარესამყაროს მიმართ მოზარდის (ზოგადად ადამიანის) პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ფორმირება, რომელიც დაფუძნებულია ეკოლოგიური შეგნებაზე. ეს მოითხოვს ბუნებათსარგებლობის მორალური და სამართლებრივი პრინციპების დაცვას, მის დაცვას, ადგილობრივი ბუნების შესწავლას, მის მოვლას და დაცვას.

ეკოლოგიური აღზრდის მიზანი მიიღწევა მაშინ, როცა ერთიანობაში გადაწყდება შემდეგი ამოცანები:

- საგანმანათლებლო-თანამედროვეობის ეკოლოგიური პრობლემების შესახებ ცოდნის სისტემის ფორმირება და მათი გადაწყვეტის გზები;
- აღმზრდელობითი-ჯანსაღი ცხოვრების წესის მიმართ ეკოლოგიურად მიზანმიმართული მოქმედებების მოტივების ფორმირება და ქცევის მოთხოვნილება;
- განმავითარებელი-ინტელექტუალური და პრაქტიკული ცოდნის განვრცობა, თავისი საცხოვრებლის ადგილმდებარეობის ფლორისა და ფაუნის შესწავლა, მათი კრიტიკული შეფასება და გარემოს დაცვითი ღონისძიებების დასახვა-შესრულება.

ეკოლოგიური შინაარსის მქონე სასწავლო მასალის ახსნა და შესწავლა ძირითადად ბუნებისმცოდნეობის, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების, მათემატიკის, ქართული ენის და სხვა გაკვეთილებზე ხდება. გაკვეთილებზე მოსწავლეთათვის მისაწვდომად განიხილება კავშირები ცოცხალ და არაცოცხალი ბუნებას შორის, ცოცხალი ბუნების სხვადასხვა კომპონენტებს (მცენარეები, ცხოველები და სხვ.), ბუნებასა და ადამიანს შორის. ამის შემდეგ მოსწავლეები ეცნობიან გარესამყაროს და ამყარებენ მასში ეკოლოგიურ კავშირებს, რომლებიც ეხმარება მათ ლოგიკური კავშირების დამყარებაში.

ეკოლოგიური განათლების ერთ-ერთი მიზანია გარესამყაროს მიმართ პასუხისმგებლობის გრძნობის ჩამოყალიბება, რასაც აღსაზრდელებს უყალიბებს ბუნებისმცოდნეობის გაკვეთილებზე ეკოლოგიური ხასიათის ცოდნის გადაცემა, რომელზეც მოსწავლეებს შეუძლიათ აითვისონ ბუნებაში ქცევის ეკოლოგიური წესები და ნორმები, რადგან ეკოლოგიური აღზრდის შედეგად მოსწავლეებს უყალიბებს ეკოლოგიური პასუხისმგებლობის გრძნობას. მოსწავლეებს უნდა ავუხსნათ, რომ გარესამყაროში ქცევის წესების და ნორმების დარღვევით, ისინი არღვევენ ეკოლოგიას.

ეკოლოგიური აღზრდის პირველი ძირითადი პირობა მდგომარეობს იმაში, რომ მოსწავლეთა ეკოლოგიური აღზრდა უნდა მოხდეს ადგილობრივი გარესამყაროს ეკოლოგიურ საკითხებთან მჭიდრო კავშირში, რომელიც პირველი კლასიდან თანდათან მრავალფეროვან და ღრმა ცოდნას აწვდის მოსწავლეებს და ემსახურება გლობალური ეკოლოგიური პრობლემების შესახებ არსებულ ცოდნას და ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრას.

ეკოლოგიური აღზრდის მეორე ძირითად პირობას წარმოადგენს უმცროსკლასელების აქტიურად ჩართვა ადგილობრივი ბუნებრივი რესურსების დაცვაში. ასეთი საქმე უამრავია: ეს შეიძლება იყოს სკოლის შიგა და გარე გამწვანება, სასკოლო სკვერის მოწყობა, ან მოწყობილი სკვერის გამრავალფეროვნება, ყვავილების მოვლა, სკოლასთან ახლოს მდებარე

ტყის პატარ-პატარა კორომებზე შეფობის აღება, ან სკოლასთან ახლოს მდებარე ქარსაცავი ზოლის შეფობა, ბუჩქებიდან კენკრის შეგროვება, ასკილის მოკრეფა მარწყვის შეგროვება, ხილის მოკრეფა, ჩიტების დაცვა, მათთვის ხეზე სპეცილური პატარა სახლების გაკეთება, ბუდეების გამაგრება, ზამთარში მათ კვებაზე ზრუნვა, ადგილობრივი ბუნების ძეგლებზე შეფობა, მათი დაცვა, ტრამვირებულ და უპატრონო ცხოველებზე და ფრინველებზე ზრუნვა, მათი კვების საკითხების მოგვარება და სხვ.

ამრიგად, ეკოლოგიური აღზრდა, რომელიც დაკავშირებულია კონკრეტულ ეკოლოგიურ სიტუაციებთან, ბუნებასთან კავშირზე, ეხმარება მოსწავლეებს თვითონ დაადგინონ ბუნებაში ქცევის წესები და ნორმები, რომლებიც გაცნობიერებულია თითოეული მოსწავლის რეალური ქმედებებით.

ეკოლოგიური განათლების საფუძვლიანი ცოდნის მიღების სერიოზულ რეზერვს წარმოადგენს ადგილობრივი ეკოლოგიური გარემო, მისი მდგომარეობა, დაცვის მექანიზმები და ეკოლოგიური გარემოს გაჯანსაღება რომლის გამოყენება სისტემატიურად შეიძლება მოსწავლეთა ეკოლოგიური აღზრდის პროცესში, რადგან არ საჭიროებს არანაირ მატერიალურ დანახარჯებს, არც ექსკურსიის ჩატარებას, არც თვალსაჩინობას, ან მის სანახავად წასვლას, რადგან მოსწავლეებს ყველაფერი ნანახი და განცდილი აქვთ.

მოსწავლეთა ეკოლოგიური აღზრდის პროცესში მასწავლებელმა უნდა გამოიყენოს სწავლების თანამედროვე მიმართულებები: საგანთაშორისი კავშირები; ახალი პედაგოგიური ტექნოლოგიები; კომპლექსური ექსკურსია; ეთიკური საუბრები; ეკოლოგიური ზღაპრები; დიდაქტიკური და როლური თამაშები და სხვ.

ეკოლოგიური აღზრდის პრობლემა თავისი არსით ფართო შესაძლებლობებს იძლევა მოსწავლეთა ეკოლოგიური ცოდნის გაღრმავებისათვის. ბუნებისმცოდნეობის, მათემატიკის, ქართული ენის, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების გაკვეთილებზე უნდა ვეცადოთ მოსწავლეებს ისეთი დავალებები მივცეთ, რომლებიც მათ მკვლევარის, მეცნიერის მდგომარეობაში ჩააყენებს და მოსწავლეებს საშუალება ექნებათ დაადგინონ ურთიერთკავშირები ბუნების მოვლენებს შორის, შეამჩნიონ რაოდენობრივი თანაფარდობები და მათი ცვლილებები, აღმოაჩინონ და გაშიფრონ საიდუმლოებები და გამოცანები და სხვ.

ეკოლოგიური აღზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია მოსწავლეთა მშობლების ეკოლოგიური განათლება. ეს პირველ რიგში გულისხმობს მოსწავლეთა ფიზიოლოგიური თავისებურებების ცოდნას, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მოზარდის ფიზიკურ და გონებრივ განვითარებაში, კვების რაციონს, ფიზიკურ ვარჯიშს, ბუნებაში მოქცევის წესებს, ბუნების ფაქიზ მოპყრობას. მასწავლებელმა უნდა ჩაატაროს სხვადასხვა ეკოლოგიურ თემებზე მშობელთა კრებები და გააცნოს ეკოლოგიის აქტუალური საკითხები მშობლებს.

ჰიგიენის სპეციალისტთა აზრით ბავშვთა ჯანმრთელობის პრობლემები კვებასთან არის დაკავშირებული. კერძოდ, რას მოიხმარს ადამიანი საკვებად და როგორ მოიხმარს საკვებს (დოზირების თვალსაზრისით). ამიტომ მასწავლებელმა მოსწავლეებს და მოსწავლეთა მშობლებს უნდა გააცნოს მოსწავლეთათვის რა წარმოადგენს ჯანსაღ საკვებს და ასეთი საკვებით კვების წესები, კვების რაოდენობა, საკვების დოზები, სადაც გათვალისწინებული იქნება მოსწავლეთა ასაკი. მოსწავლეებს და მათ მშობლებს უნდა განუვმარტოთ, რომ არა-ჯანსაღი კვება, საკვების მიღების დროის ან კვების რაოდენობის შემცირება პირველ რიგში იწვევს წონაში მატებას, ხოლო ჭარბწონიანობა იწვევს სხვადასხვა სახის დაავადებებს, მათ შორის მძიმე დაავადებებსაც, რაც მათი ასაკში შესვლის შემდეგ შეიძლება გამოვლინდეს. აგრეთვე, საკვების მიმართ მოუფრთხილებელი მოპყრობა, მოუწესრიგებელი კვება, არაბუ-

ნებრევიად ცოტას ჭამა, აგრეთვე შეიძლება გახდეს მრავალი სხვადასხვა სერიოზული დაავადების მიზეზი.

მასწავლებლის საუბრის მიზანი აგრეთვე შეიძლება გახდეს:

მოსწავლეებისა და მათი მშობლებისათვის კვების ჰიგიენის ელემენტარული წესების გაცნობა;

მოსწავლეებისა და მათი მშობლებისათვის საკვების როლის მნიშვნელობა ბავშვების ფიზიკურად ზრდაში და მათ გონებრივ განვითარებაში;

მოსწავლეთა კვების რეჟიმის გაცნობა;

სასარგებლო საკვები პროდუქტების გაცნობა;

პურ-ფუნთუშეულის და შაქრის შემცველი პროდუქტების, შოკოლადის, ნამცხვრების საკვებად გამოყენების ზომიერების შესახებ;

ცხელი და წვნიანი საკვების მიღების აუცილებლობა და უპირატესობები;

ჩიპსების, კუბეტების და სხვა მშრალი საკვების სისტემატურად მიღების არამიზანშეწონილობა;

რა ზიანს აყენებს ჯანმრთელობას სწრაფი კვების ობიექტებსა და საშაურმეებში ნაყიდი საკვების მიღება;

ჰიგიენის მოთხოვნების და სასაბილო მაგიდასთან მოქცევის წესები და სხვ.

მოსწავლეთან სისტემატურად უნდა ჩატარდეს ჯანმრთელობის გაკვეთილები. მასწავლებელმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს მოსწავლეთა დღის წესრიგს წელიწადის სხვადასხვა დროს. უნდა ეცადოს პრაქტიკული მაგალითებით დაარწმუნოს მოსწავლეები, რომ მათ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციონ თავიანთ ჯანმრთელობას. მოსწავლეთა წინაშე დასვას კონკრეტულ ამოცანა: „რა უნდა გააკეთო შენ იმისათვის, რომ ჯანმრთელი იყო? რა არ უნდა გააკეთო შენ, ჯანმრთელი რომ იყო?“. საინტერესოა კლასგარეშე ღონისძიებები, რომლებიც ეკოლოგიურ ჯანმრთელობას უკავშირდება. მაგალითად, „თამაში-მოგზაურობა სისუფთავისა და წესრიგის ქალაქში“, რომლის შედეგადაც ბავშვები მივლენ დასკვნამდე, რომ „ჭუჭყიანები ზარმაცი ადამიანები ხდებიან“. „ჭუჭყიანი და მოუწესრიგებელი ტანსაცმელი-ეს შენი ჯანმრთელობის მოუფრთხილებლობაა“, „უსუფთაობა-შენ გარშემო მყოფი ადამიანების, პირველ რიგში კი-საკუთარი თავის უპატივცემულობაა“.

სასურველია, მასწავლებელმა ბავშვებს ქართული ენის გაკვეთილზე წაუკითხოს ნოდარ დუმბაძის ლექსის „მანანა“-ს ნაწყვეტი:

„რა ძნელია ამდენის
მოთმენა და ატანა,
გაგონილა ყოველდღე
საპნით პირის დაბანა?
მაგრამ მაგას არ ვამბობ,
ჯავრიც არ მაქვს მაგისი,
შეიძლება ყოველდღე
კბილის ხეხვა ჯავრისით?“

ამის შემდეგ მოსწავლეებმა უნდა გამოთქვან თავიანთი აზრი, თუ როგორი მოსწავლეა ლექსის გმირი მანანა და ის იცავს თუ არა ჰიგიენის წესებს? როგორ იქცევით თქვენ? სწორია თუ არა თქვენი საქციელი? როგორ უნდა მოიქცეთ სწორად? როგორ მოიქცევით შემდეგში? რამდენჯერ უნდა გამოიხეხოთ დღის განმავლობაში კბილები? უნდა დაიბანოთ

თუ არა საჭმლის ჭამის წინ ხელები საპნით? საჭმლის ჭამის შემდეგ? იცით თუ არა საპნით ხელის დაბანის წესები? და სხვ.

კარგი იქნება თუ მასწავლებელი მოსწავლეს დაავალებს კლასში საბავშვო პოეტის მანანა ტონიას ლექსის „სუფთა ღრუტუნია“-ს წაკითხვას:

„ბინძური და ლაფიანი,
დაძუნძულებს თხრილ-თხრილ ღორი,
სურვილი აქვს ღრუტუნიას,
არა ბევრი, ორად ორი.
რომ ეს ჭუჭყი მოიშოროს,
დაიბანოს მალე ტანი,
და მოძებნოს მარტოხელამ,
გულერთგული მეგობარი.
ყველა ვისაც ის მიადგა,
გვერდზე გადგა უცებ მისგან,
რას გვეხარო, არ დაგვევარო,
სულ შავი ხარ ტალახისგან“.

მოსწავლეები გამოთქვამენ თავიანთ აზრებს, თუ რატომ არ მეგობრობს არავინ ღრუტუნიასთან, რატომ გადგა გვერდზე ყველა, ვისაც ის მიადგა, მოსწონთ თუ არა მათ ჭუჭყიანი ტანსაცმლით სიარული, როგორ უნდა ეცვათ მათ სკოლაში, სახლში, წვეულებაზე, სტადიონზე და სხვ.

მასწავლებელი უნდა ეცადოს მის მიერ ეკოლოგიური აღზრდის გაკვეთილები იყოს საინტერესო, რისთვისაც უნდა გამოიყენოს საგანთაშორისი კავშირები, პრაქტიკული გამოცდილება, მოსწავლეთა შემოქმედებითი ნაშრომები (მოსწავლეთა ლექსები, მათი ნახატები, ნაქსოვები და სხვ.), ეკოლოგიური ექსკურსიები და სხვ.

მეოდურად გამართლებული იქნება თუ მოსწავლეებთან გავმართავთ თათბირს და შემდეგ მასწავლებელი ჩამოაყალიბებს „ნორჩ ბუნებისდამცველთა წრეს“, რომელშიც ნებაყოფლობით გაერთიანდებიან ბავშვები. თუ მათ მასწავლებელი წაუკითხავს საბავშვო პოეტის მზია გოგნიაშვილის ლექსს „ჩვენი ქვეყნის ბუნება“.

საქართველოს ბუნება
საოცარი განძია.
მთებზე ჯიხვი ბინადრობს,
ტყეში,- მურა დათვია.
ბალახზე რომ მოცოცავს,-
ეს ირემა ხოჭოა,
მდინარეს რომ მოჰყვება
კალმახი და ღორჯოა.
მთიდან თმებად იშლება
წყაროს წყალი კამკამა,
ჩვენებური არწივი
ცაში ხაზავს კამარას.
მაგრამ მარტო შექება
არ უშველის ბუნებას,-
ჩვენი დაუდევრობით

თუკი განადგურდება.
წითელ წიგნში შეყვანილ
ირემსა და მურა დათვს
ჯავშანს ხომ არ ჩავაცმევთ
ან დავხურავთ მუზარადს!

მოსწავლეებს მივცემთ დავალებებს ლექსში მოყვანილი ერთ–ერთი ცხოველის, თევზის და ფრინველის (ჯიხვის, მურა დათვის, ირემა ხოჭოს, კალმახის, ღორჯოს, არწივის, ირემის) შესახებ მოამზადონ და ჩაატარონ პრეზენტაცია მომდევნო მეცადინეობაზე. სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების გაკვეთილზე დახატონ პრეზენტაციისათვის შერჩეული თევზი, ფრინველი თუ ცხოველი, მათემატიკის გაკვეთილზე შეადგინოს მარტივი ეკოლოგიური ამოცანა და სხვ.

კარგი იქნება თუ დროთა განმავლობაში მასწავლებელი მოსწავლეებს აზიარებს ვაჟას პოეზიას, რომელიც ბუნების მესაიდუმლე იყო და ხეები, ფრინველები და ცხოველები ამეტყველა და მათი მძაფრი ემოციები იმდენად ხატოვნად გადმოსცა მათ წამკითხველს თვალზე ცრემლი ადგება. ყველა პატარას სურს იცოდეს ბუნების ენა. ძალიან კარგი მიგნება გააკეთა მანანა ტონიამ ლექსში „ბუნების ენა“:

მე ბუნების ენა მინდა,
რომ მესმოდეს მისი ნეტავ,
რომ გავიგო ტყის ნანინა,
და ჩურჩული ბალახ-ხეთა.

უმცროსკლასელებისათვის ეკოლოგიური საკითხების გადაჭრისადმი კომპლექსური მიდგომები სხვადასხვა სასწავლო საგნის ჩართულობით საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს ეკოლოგიური პრობლემები დაინახონ სხვადასხვა კუთხით, ხოლო პრობლემების გადაჭრის გზების სხვადასხვა ფორმით ძიება მათში ამტკიცებს იმის შეგნებას, რომ არსებული ეკოლოგიური პრობლემები ძალზედ აქტუალურია და მათი გადაჭრა კი აუცილებელია.

THE ECOLOGICAL UPBRINGING OF YOUNGER CLASSES STUDENTS USING INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS

Dograshvili T., Gogiberidze I., Berdzulishvili G.

Summary: The ecological upbringing is especially relevant at the modern stage of society development. The main reason for this is the total ecological irresponsibility of the population. It is necessary to overcome this problem by the ecological upbringing of students from the very first year. Environmental issues should be discussed with younger students in science, math, art, music and Georgian language lessons with different aspects of each subject, which will cover the ecological problems and teachers along with the students will find the ways to solve the problems. This approach allows the younger classes to see ecological problems in a different way, and finding various ways solving the problems help them to realise it is clear that the existing ecological problems are very relevant and their solutions are necessary.